

Νεοελληνική Γλώσσα Γ' Λυκείου Τυπολόγιο ερωτήσεων θεωρίας

1. «Να εντοπίσετε τη δομή της παραγράφου»

Στην παράγραφο «....» η **Θεματική πρόταση /περίοδος** είναι η φράση/ περίοδος «....», καθώς σε αυτή εκφράζεται η βασική ιδέα, το θέμα της παραγράφου. Το θέμα αυτό αναπτύσσεται /επεξηγείται / διασαφηνίζεται στο κειμενικό διάστημα από «...» που περιέχει τα **σχόλια / λεπτομέρειες της παραγράφου**.

(Αν υπάρχει) Τέλος, ως **πρόταση/ περίοδος κατακλείδα**, που ολοκληρώνει τη μορφή της παραγράφου, θυμίζοντας την κύρια ιδέα της παραγράφου και συνοψίζοντας όσα έχουν λεχθεί γι' αυτήν, λειτουργεί η φράση/ περίοδος «.....».

2. «Με ποιον τρόπο είναι αναπτυγμένες οι λεπτομέρειες της παραγράφου» ή «Με ποιον τρόπο είναι αναπτυγμένη η παράγραφος» ή «Με ποιον τρόπο αναπτύσσεται η θεματική περίοδος της παραγράφου;»

Η ιδέα που εκφράζεται στη θεματική πρόταση/ περίοδο «....» υποστηρίζεται και αναπτύσσεται στις λεπτομέρειες/ σχόλια «....» με:

- **παραδείγματα**, καθώς τα παραδείγματα του/ της «...» , «....», «.....», (επισημαίνουμε σε ποιο σημείο ο συγγραφέας τα αναφέρει) που παρουσιάζονται, διασαφηνίζουν/ υποστηρίζουν/ αναπτύσσουν, τον/τη/το «....».
- **σύγκριση και αντίθεση**, καθώς στη θεματική πρόταση επισημαίνεται η **ύπαρξη ομοιοτήτων ή διαφορών** ανάμεσα σε..... και σε..... (πρόσωπα, πράγματα, ιδέες). Στις λεπτομέρειες/ σχόλια «....» ή παρουσιάζονται όλα τα γνωρίσματα του ενός μέλους και στη συνέχεια του άλλου μέλους ή καταγράφονται οι ομοιότητες και οι διαφορές των συγκρινόμενων /αντιτιθέμενων μελών σημείο προς σημείο. Η περίοδος-κατακλείδα «....» περιλαμβάνει το συμπέρασμα της σύγκρισης. (Ενδεικτικά στοιχεία είναι συνήθως ο συγκριτικός βαθμός και η διαρθρωτική λέξη «αντίθετα»).
- **απολογία**, καθώς η θεματική περίοδος/ πρόταση εκφράζει μία κρίση για τον/τη/το «....» της οποίας η ισχύς αποδεικνύεται στη συνέχεια της παραγράφου με λογικά επιχειρήματα («....») ή παράθεση τεκμηρίων, όπως («....»).
- **ορισμός**, καθώς στη θεματική πρόταση δίνεται ο ορισμός της έννοιας του/της/του «....» που αναπτύσσεται περαιτέρω στην υπόλοιπη παράγραφο, όπου εντοπίζονται και εκτίθενται τα βασικά της γνωρίσματα. Συγκεκριμένα, η **οριστέα έννοια** (π.χ. η έννοια άνθρωπος) εντάσσεται σε μια ευρύτερη έννοια που αποτελεί το **γένος** της (π.χ. στην έννοια πρωτεύον θηλαστικό) και συγχρόνως διακρίνεται από τις υπόλοιπες έννοιες που ανήκουν στο ίδιο γένος βάσει των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της, δηλαδή της **ειδοποιού διαφοράς** της (π.χ. ομιλούν, σκεπτόμενο ον, με συνείδηση),
- **διαίρεση**, καθώς στη θεματική περίοδο εκτίθενται τα μέρη από τα οποία αποτελείται ο/η/ το «....» με τον/τη/το οποίο(-α) απασχολείται η παράγραφος στο σύνολό της. Συγκεκριμένα, η **διαιρετέα έννοια** του/της (**γένος**) αναλύεται στα μέρη του/της (**είδη**) βάσει του γνωρίσματος του/της ... (**διαιρετική βάση**).

Σημείωση: Σε κάθε περίπτωση ο μαθητής οφείλει να δικαιολογήσει την απάντησή του αναφέροντας στοιχεία που να αποδεικνύουν τον τρόπο ανάπτυξης που αναγνώρισε.

Σημείωση: Υπενθυμίζεται ότι η διαίρεση πρέπει να γίνεται: **α)** με μια ορισμένη και ενιαία διαιρετική βάση (δηλαδή με βάση ένα κοινό γνώρισμα) **β)** να είναι τέλεια (δηλαδή να περιλαμβάνει όλα τα είδη του γένους) **γ)** να είναι συνεχής (δηλαδή να μην υποκαθίσταται, για παράδειγμα, ένα είδος από μια υποκατηγορία του)

- **αίτια και αποτελέσματα**, καθώς στη θεματική πρόταση διατυπώνονται τα αίτια του/ της/ του ... και ακολουθούν στις λεπτομέρειες της παραγράφου τα αποτελέσματά του/ της/ του (ή και το αντίστροφο).
- **αναλογία**, καθώς η θεματική πρόταση είναι διατυπωμένη ως παρομοίωση ή μεταφορά. Παραβάλλονται, δηλαδή, ο/η/το με τον/τη/το με τρόπο ώστε να αποκαλύπτονται κάποιες αναλογίες τους, όπως ο/η/το..... (Ενδεικτικά στοιχεία είναι η παρομοίωση και η μεταφορά ή φράσεις όπως: «όμοια, ανάλογα, έτσι και....»)
- **συνδυασμό μεθόδων**, δηλαδή με «.....» και «.....»

Σημείωση: Στις περισσότερες περιπτώσεις έχουμε πάνω από ένα τρόπο ανάπτυξης. Άρα, στο τέλος της απάντησης ο μαθητής πρέπει να κάνει λόγο για **συνδυασμό μεθόδων**, αφού προηγουμένως τις έχει επισημάνει.

3. «Με ποιον τρόπο είναι οργανωμένη η παράγραφος;»

Συμπύκνωση και των δύο προηγούμενων ερωτήσεων (δομή και τρόποι ανάπτυξης)

4. «Να δώσετε πλαγιότιτλους στις παραγράφους του κειμένου».

Ο κάθε πλαγιότιτλος οφείλει:

- να είναι σύντομος (να μην ξεπερνά τη μια γραμμή ή τις οχτώ λέξεις, περίπου), -
- να είναι κυριολεκτικός (να αποδίδει το νόημα της παραγράφου)
- να μην περιέχει ρήμα (όσο γίνεται)

Σημείωση: Αν μπορούμε, αξιοποιούμε τη θεματική περίοδο ή την κατακλείδα της παραγράφου.

5. «Να αναπτύξετε σε μία παράγραφο 100 έως 120 λέξεων το περιεχόμενο του αποσπάσματος που ακολουθεί: «...»

Πρόκειται για το ερώτημα **B1** που τίθεται στις πανελλήνιες εξετάσεις. Η παράγραφος που θα δημιουργήσει ο μαθητής πρέπει να διαθέτει όλες τις αρετές της παραγράφου, δηλαδή:

- Ένα σαφή σκοπό.
- Επαρκή ανάπτυξη (δύο- τρεις ιδέες που θα αναλύονται επαρκώς με τρεις ή και περισσότερες σχολιαστικές περιόδους).
- Δομή (θεματική περίοδο, λεπτομέρειες/σχόλια, κατακλείδα)
- Ενότητα ιδεών.
- Αλληλουχία νοημάτων.
- Συνοχή.

Γενικές οδηγίες: Μπορούμε να αντλήσουμε ιδέες από το κείμενο που μας δίνεται, αναδιατυπώνοντας τα λόγια και κάνοντας νοηματικές προεκτάσεις. Σε ό,τι αφορά τη θεματική περίοδο μπορούμε να δημιουργήσουμε τη δική μας. Μπορούμε όμως να χρησιμοποιήσουμε ως αφετηρία το απόσπασμα του κειμένου που μας

δίνεται να αναλύσουμε (δε λαμβάνεται υπόψη ο αριθμός των λέξεων). Σε αυτή την περίπτωση όμως καλύτερο είναι να αλλάζουμε τη διατύπωση.

ΤΥΠΟΙ ΠΑΡΑΓΡΑΦΩΝ

1. Παράγραφος με συγκεκριμένο τρόπο ανάπτυξης. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε έναν από τους τρόπους ανάπτυξης παραγράφου που γνωρίζουμε (ορισμός, διαίρεση, παραδείγματα, κλπ.). Σε αυτή την περίπτωση πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τα κατάλληλα μέσα συνοχής, π.χ. αν αναπτύξουμε την παράγραφο με αιτιολόγηση, θα χρησιμοποιήσουμε τις διαρθρωτικές λέξεις *γιατί, επειδή, αφού* κλπ., αν αναπτύξουμε την παράγραφο με παραδείγματα, θα χρησιμοποιήσουμε τις διαρθρωτικές λέξεις *για παράδειγμα, λόγου χάρη* κλπ., αν χρησιμοποιήσουμε στην παράγραφο τη μέθοδο της σύγκρισης- αντίθεσης, θα πρέπει να αναπτύξουμε και τις δύο αντίθετες θέσεις/ απόψεις/έννοιες κάνοντας χρήση των κατάλληλων διαρθρωτικών λέξεων στο σημείο της μετάβασης από τη μία θέση/άποψη/έννοια στην άλλη, π.χ. *αντιθέτως, αντίθετα, από την άλλη πλευρά*, κλπ..

2. Παράγραφος με σχολιασμό του νόηματος του αποσπάσματος. Οφείλουμε πρώτα να κατανοήσουμε καλά το νόημα του αποσπάσματος, να αντλήσουμε σχετικές ιδέες από το κείμενο, να καταγράψουμε τις βασικές μας ιδέες και, τέλος, να οργανώσουμε τον τρόπο με τον οποίο θα τις αναπτύξουμε.

3. Παράγραφος με ανασκευή επιχειρηματολογίας. Πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε καλά το περιεχόμενο του επιχειρήματος και να εντοπίσουμε τα στοιχεία που το στηρίζουν. Στη συνέχεια σκεφτόμαστε και καταγράφουμε τα δικά μας επιχειρήματα που αντικρούουν το επιχείρημα.

4. Παράγραφος με εφαρμογή συλλογιστικής πορείας (παραγωγικής, επαγωγικής). Στην περίπτωση της παραγωγικής συλλογιστικής πορείας, η κύρια ιδέα πρέπει να δηλωθεί στην πρώτη περίοδο της παραγράφου, ενώ στην περίπτωση της επαγωγικής συλλογιστικής πορείας η κύρια ιδέα (γενική ιδέα) πρέπει να δηλωθεί στην τελευταία περίοδο της παραγράφου.

Στη συγκεκριμένη παράγραφο η μορφική σύνδεση του κειμένου, η συνοχή, επιτυγχάνεται με:

► Τη χρήση μεταβατικών/ διαρθρωτικών λέξεων/ φράσεων για τη δήλωση των σχέσεων μεταξύ διαφόρων προτάσεων/περιόδων, οι οποίες μπορούν να δηλώνουν :

I. **Εισαγωγή, διασάφηση:** δηλαδή, για να γίνω πιο σαφής, με άλλα λόγια, για να γίνω σαφής/ κατανοητός κτλ.

II. **Προσθήκη:** επίσης, επιπλέον, ακόμη, επιπρόσθετα...κτλ.

III. **Παράδειγμα, διευκρίνιση:** παραδείγματος χάριν, λόγου χάριν, για παράδειγμα, κτλ.

IV. **Γενίκευση:** γενικά, τις περισσότερες φορές, ευρύτερα κτλ.

6. «Να εξηγήσετε με ποιον τρόπο επιτυγχάνεται η συνοχή της... παραγράφου»

V. Αιτιολόγηση: εξαιτίας, επειδή, γιατί, ένας ακόμη λόγος... κτλ.

VI. Αίτιο, αποτέλεσμα: επειδή, διότι, έτσι, γι' αυτόν το λόγο, ως επακόλουθο, κατά συνέπεια, αποτέλεσμα/απόρροια, απότοκο όλων αυτών κτλ.

VII. Αντίθεση, εναλλαγή, εναντίωση: αν και, εντούτοις, αντιθέτως, αλλά, ακόμα κι αν, εκτός τούτου, όμως, ωστόσο, από την άλλη πλευρά κτλ.

VIII. Ταξινόμηση/ διαίρεση: αφενός – αφετέρου, απ' τη μια – απ' την άλλη κτλ.

IX. Χρονική σχέση ή διαδοχή: τώρα, πριν, έπειτα, πρώτα, τέλος, ύστερα, προηγουμένως, όταν, εν τω μεταξύ, αργότερα κτλ.

X. Τη διάρθρωση του κειμένου: το άρθρο/ η μελέτη/ η εισήγηση/ η ομιλία χωρίζεται σε ν μέρη: το πρώτο... κτλ.

XI. Όρο, προϋπόθεση: αν, εκτός κι αν, σε περίπτωση που, υπό τον όρο ότι κτλ.

XII. Απαρίθμηση επιχειρημάτων, εισαγωγή νέων ιδεών: πρώτο, δεύτερο, κατ' αρχάς, τελικά, επίσης, ομοίως, τέλος, επιπλέον, επιπροσθέτως κ.τ.λ.

XIII. Συμπέρασμα, σχέση αιτίου/ αποτελέσματος: συνεπώς, επομένως, συμπερασματικά, σύμφωνα με τα παραπάνω, εν συνόψει με άλλα λόγια, για να συνοψίσουμε, συγκεκριάζοντας, επιλογικά, κ.λπ.

XIV. Τοπική σειρά ή σχέση: εδώ ... εκεί, πάνω ... κάτω, μέσα ... έξω, κοντά ... μακριά, αριστερά ... δεξιά,

XV. Έμφαση: είναι αξιοσημείωτο ότι ..., θα ήθελα να τονίσω το εξής/ ότι ..., να επιστήσω την προσοχή σας σε ...

XVI. Διάζευξη: ή, είτε ... κ.λπ.

(**Σημείωση:** Πρέπει να προσεχτεί πως κάποιες απ' τις διαρθρωτικές αυτές λέξεις/ φράσεις είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν, για να δηλωθεί μία διαφορετική νοηματική σχέση απ' αυτή στην οποία έχουν καταταχτεί παραπάνω).

► Την αξιοποίηση των **αντωνυμιών**, οι οποίες υποκαθιστούν απλές λέξεις, ολόκληρες ονοματικές φράσεις, ολόκληρες προτάσεις, ολόκληρα εκφωνήματα, ολόκληρες παραγράφους.

Σημείωση: η αναφορά λειτουργεί μερικές φορές και ανακεφαλαιωτικά.

► Την **επανάληψη** (διαφόρων τύπων) όπως:

- ✓ η επανάληψη λέξεων ή εκφράσεων, π.χ.: «...», «...»
- ✓ η μερική επανάληψη (επανάληψη των ίδιων συστατικών με ταυτόχρονη αλλαγή τους σε διαφορετική κατηγορία, π.χ. από όνομα σε ρήμα), π.χ.: «...», «...»
- ✓ ο παραλληλισμός (επανάληψη των ίδιων δομών για την απόδοση διαφορετικών περιεχομένων)
- ✓ η παράφραση (απόδοση του ίδιου περιεχομένου με διαφορετικά

εκφραστικά μέσα. Η μορφική απόδοση μπορεί να είναι μία λέξη ή μια ολόκληρη περίοδος)

► Την **ελλειπτικότητα του λόγου**, όταν τα εκφωνήματα που παραλείπονται είναι εύκολο να συμπληρωθούν από τον αναγνώστη. Συνήθως παραλείπεται το ρήμα.

► Τους **συγγενείς νοηματικούς όρους** (χρήση λέξεων που έχουν νοηματική συγγένεια ή συνάφεια με τέτοιο τρόπο, ώστε να θεωρείται περιττή η χρήση διαρθρωτικών λέξεων ή φράσεων).

► Τη **διατήρηση κοινού/ ενιαίου ύφους**

7. «Να προσδιορίσετε τη λειτουργία των παρακάτω διαρθρωτικών λέξεων»

Για κάθε λέξη που μας δίνεται εξηγούμε ότι πρόκειται για **μεταβατική/διαρθρωτική λέξη** και καταγράφουμε το είδος της σχέσης που δηλώνει ότι υπάρχει μεταξύ των προτάσεων που συνδέει. Π.χ. εξηγούμε αν δηλώνει **σχέσηδιάζευξης, αντίθεσης, αιτιολόγηση, αίτιου - αποτελέσματος, συμπεράσματος, χρονικής σχέσης, προϋπόθεσης, κ.λπ.**

8. «Με ποιες διαρθρωτικές λέξεις συνδέονται οι περίοδοι λόγου στη «χ» παράγραφο και τι δηλώνουν;»

Για να απαντήσουμε στην ερώτηση, πρέπει προηγουμένως να γνωρίζουμε τι σημαίνει η φράση – όρος «διαρθρωτικές λέξεις» (=συνδετικές λέξεις), ποιες είναι οι διαρθρωτικές λέξεις και τι δηλώνουν αυτές (βλ. απάντηση ερώτησης 6). Εντοπίζουμε λοιπόν τις συγκεκριμένες **διαρθρωτικέςλέξεις/φράσεις**, οι οποίες συνδέουν **καθεμία περίοδο/ παράγραφο του κειμένου με την αμέσως προηγούμενη**, π.χ. η 2^η με την 1η περίοδο/παράγραφο, η 3η με τη 2η, η 4η με την 3η, κ.ο.κ. Συνήθως αυτές βρίσκονται στις **αρχικές λέξεις ή φράσεις** των περιόδων, αρχής γενομένης φυσικά από τη δεύτερη περίοδο / παράγραφο και γράφουμε**δίπλατη νοηματική σχέση που δηλώνουν**.

Ή «Με ποιες διαρθρωτικές λέξεις συνδέονται οι παράγραφοι του κειμένου και τι δηλώνουν;»

Ανιχνεύεται η **συνεκτικότητα** σε επίπεδο παραγράφου. Πρόκειται για την **εσωτερική σύνδεση**, πιο συγκεκριμένα,τον **τρόπο με τον οποίο συνδέονται νοηματικά οι ιδέες μεταξύ τους**. Τη συνεκτικότητα εξασφαλίζουν η **ενότητα** και η **αλληλουχία**. Επομένως, για να απαντήσουμε στην ερώτηση διερευνούμε τη **νοηματική σχέση των ιδεών** της παραγράφου. Αν διαπιστώσουμε ότι συνδέονται στενά, τότε υποστηρίζουμε πως η παράγραφος παρουσιάζει **μεγάλη συνεκτικότητα**, ενώ σε αντίθετη περίπτωση **μικρή ή ανύπαρκτη**.

9. «Να εξετάσετε τη συνεκτικότητα της παραγράφου».

Πρόκειται γιατο**νοηματικό δεσμό/ νοηματική αλληλουχία(συνεκτικότητα)** που εξυφαίνεται ανάμεσα σε δύο παραγράφους ή νοηματικές ενότητες ενός κειμένου, βάσει του οποίου πετυχαίνεται ομαλή σύνδεση και ανάπτυξη νοημάτων.

10. «Ποια νοηματική σχέσησυνδέει τις περιόδους ή παραγράφους του κειμένου;»

Οι κυριότεροι **νοηματικοί δεσμοί** είναι οι εξής:

- ✓ η **αντίθεση/εναντίωση** (το δεύτερο νόημα αντιτίθεται στο πρώτο ή στα προηγούμενα),
- ✓ η **αιτιολόγηση**(το δεύτερο νόημα αιτιολογεί το πρώτο ή τα προηγούμενα/ το περιεχόμενο της μιας αποτελεί την αιτία την προϋπόθεση, τον λόγο ή τον σκοπό για το περιεχόμενο της άλλης),

- ✓ **το αποτέλεσμα** (το δεύτερο νόημα περιέχει τα αποτελέσματα του πρώτου ή των προηγούμενων),
- ✓ **η διευκρίνιση/διασάφηση** (το δεύτερο νόημα επεξηγεί και αναλύει το πρώτο με τη χρήση παραδειγμάτων),
- ✓ **η χρονική σχέση/σειρά** (τα δύο νοήματα προσεγγίζουν το φαινόμενο από διαφορετικό χρονικό επίπεδο),
- ✓ **η γενίκευση** (το δεύτερο νόημα επεκτείνει το περιεχόμενο του πρώτου ή των προηγούμενων),
- ✓ **η έμφαση** (το δεύτερο νόημα υπογραμμίζει τη σημασία του πρώτου ή υπογραμμίζεται η σημασία του δεύτερου νοήματος σε σχέση με το πρώτο ή τα προηγούμενα),
- ✓ **το συμπέρασμα** (το δεύτερο νόημα περιέχει το συμπέρασμα που προκύπτει από το πρώτο ή τα προηγούμενα),
- ✓ **η προσθήκη** (το δεύτερο νόημα προσθέτει νέα στοιχεία στην ανάλυση του θέματος),
- ✓ **ταξινόμηση/διαίρεση** (τα δύο ή περισσότερα νοήματα εκτίθενται οργανωμένα και ιεραρχημένα).

Σημείωση: Χρησιμοποιούμε εδώ τον όρο «νόημα», για να δηλώσουμε το νοηματικό περιεχόμενο μιας περιόδου, παραγράφου ή νοηματικής ενότητας.

Σημείωση: Σε επίπεδο κειμένου η **συνεκτικότητα αφορά στους τρόπους σύνδεσης των επιμέρους θεμάτων μεταξύ τους**. Απαιτείται η διάκριση των επιμέρους θεμάτων και την αναπαράσταση της σύνδεσης τους μέσω ενός σχεδιαγράμματος.

11. «Πώς συνδέονται οι παράγραφοι Χ και Ψ;»

Αναφερόμαστε τόσο στη **συνοχή** (μορφική σύνδεση) όσο και στη **συνεκτικότητα** (νοηματική σύνδεση) π.χ. φαινόμενο - αίτια, συνέπειες - λύσεις, σύγκριση - αντίθεση κ.λπ. (Βλ. τις απαντήσεις των ερωτήσεων 6 & 9).

12. «Αν έπρεπε να χωρίσετε την παράγραφο σε δύο μικρότερες, σε ποιο σημείο θα τη χωρίζατε και γιατί;»

Οδηγός μας για το χωρισμό θα είναι το νόημα, το οποίο προφανώς θα διαφοροποιείται σε κάποιο σημείο της παραγράφου. Η παράγραφος θα έχει λογικά δύο νοηματικούς άξονες, π.χ. περιγραφή ενός προβλήματος και συνέπειές του. Συνήθως βοηθάει η ύπαρξη μιας **διαρθρωτικής λέξης - φράσης** στο σημείο που πρέπει να γίνει ο χωρισμός. Επίσης, το πιο πιθανό είναι να ανιχνεύσουμε το σημείο χωρισμού στη μέση περίπου της παραγράφου.

Οφείλουμε να **διακρίνουμε τον πρόλογο, το κύριο μέρος, τις ενότητες αυτού και τον επίλογο**.

13. «Εξετάστε την αλληλουχία του κειμένου».

Στα **αποδεικτικά κείμενα** τα νοήματα αναπτύσσονται με **λογική σειρά**, ενώ στα **μη αποδεικτικά κείμενα** τα νοήματα αναπτύσσονται **ελεύθερα, συνειρμικά, διαισθητικά**. Επίσης, οφείλουμε να εξετάσουμε αν υπάρχει **σύνδεση - συσχέτιση των νοημάτων στον άξονα του χρόνου** (με χρονολογική σειρά στα αφηγηματικά κείμενα) ή στον **άξονα του τόπου** (περιγραφικά κείμενα).

14. «Να δώσετε το διάγραμμα του κειμένου».

Γράφουμε με τη μορφή πίνακα (τρεις στήλες) τα μέρη του κειμένου κάθετα: πρόλογος, κύριο μέρος, επίλογος. Το κύριο μέρος το χωρίζουμε σε ενότητες. Δίπλα σε κάθε ενότητα βάζουμε τίτλο και, ανά παράγραφο κάθε ενότητας, πλαγιότιτλο ή σύντομα τα πιο βασικά σημεία της.

Παράδειγμα διαγράμματος:

ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΙ	ΜΕΡΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	ΠΛΑΓΙΟΤΙΤΛΟΙ
1 ^η ΠΡΟΛΟΓΟΣ	ΘΕΜΑ ΚΑΙ ΘΕΣΗ	ΠΛΑΓΙΟΤΙΤΛΟΥΣ
2 ^η ΚΥΡΙΟ ΘΕΜΑ	ΚΥΡΙΑ ΙΔΕΑ : ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΑ/ΕΣ ΙΔΕΑ/ΕΣ: ΣΧΟΛΙΑ- ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ	ΣΥΝΤΟΜΟΥΣ, στην ουσία γράφουμε τίτλους .
3 ^η	"	
4 ^η	"	
5 ^η ΕΠΙΛΟΓΟΣ	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	

Σημείωση: Στην θέση της περίληψης, ενδέχεται να σας ζητηθεί διάγραμμα κειμένου.

Ο μαθητής καλείται να γράψει επιγραμματικά το **λογικό διάγραμμα του κειμένου**, δηλ. τα λογικά βήματα της σκέψης του συγγραφέα: πώς αρχίζει, με ποια λογική συνεχίζει, πώς καταλήγει ως απόρροια των προηγούμενων. Δεν χρειάζεται η παράθεση των επιχειρημάτων του, απλά η **λογική διαδικασία που ακολουθήθηκε κατά τη γραφή του κειμένου**.

15. «Να ανιχνεύσετε τη λογική οργάνωση του κειμένου».

Σε αρκετές περιπτώσεις η λογική οργάνωση του κειμένου ακολουθεί **τυποποιημένες φόρμες**, όπως για παράδειγμα:

- λόγος - αντίλογος (ο συγγραφέας παρουσιάζει το σκεπτικό κάποιων και στη συνέχεια το ανασκευάζει),
- παρουσίαση στην εισαγωγή των παραμέτρων του θέματος που πρόκειται να αναλύσει και στη συνέχεια ανάλυση κάθε παραμέτρου.

Βλ. επιπλέον νοηματικές σχέσεις στην απάντηση της ερώτησης 10.

16. «Πώς διαρθρώνονται οι σκέψεις του συγγραφέα/ ποια η αρχιτεκτονική του κείμενου;»

Γενικά, οι σκέψεις του συγγραφέα αναπτύσσονται

- α) **ελεύθερα** ακόμη και **συνειρμικά** (αν το κείμενο είναι στοχαστικού τύπου).
- β) με **αυστηρή-λογική σειρά** (κυρίως αν το κείμενο είναι αποδεικτικού τύπου). Αν έχει δοθεί αποδεικτικό δοκίμιο θα πρέπει να αναφερθούμε στην **αλληλουχία, στη συνοχή και τη συνεκτικότητα**

Κατά τη μετατροπή του ευθέος λόγου σε πλάγιο γίνονται οι εξής αλλαγές:

17. «Να μετατρέψετε τον ευθύ λόγο σε πλάγιο και το αντίστροφο»

1. Οι κύριες προτάσεις κρίσεως μετατρέπονται σε ειδικές προτάσεις.

Π.χ. . (Ευθύς λόγος) Θυμάμαι τις μέρες εκείνες .

(Πλάγιος λόγος) Λέει ότι θυμάται τις μέρες εκείνες.

2. Οι κυρίες προτάσεις επιθυμίας μετατρέπονται σε βουλητικές προτάσεις.

Π.χ. (Ευθύς λόγος) Φύγε αμέσως!

(Πλάγιος λόγος) Τον πρόσταξε να φύγει αμέσως.

3. Οι ευθείες ερωτηματικές προτάσεις μετατρέπονται σε πλάγιες ερωτηματικές.

Π.χ. (Ευθύς λόγος) Γιατί δεν ήρθες;

(Πλάγιος λόγος) Τον ρώτησε γιατί δεν ήρθε.

4. Οι δευτερεύουσες προτάσεις παραμένουν δευτερεύουσες

Π.χ. (Ευθύς λόγος) Αν δεν φας τώρα το φαγητό σου, δε θα μεγαλώσεις.

(Πλάγιος λόγος) Του είπε ότι, αν δεν έτρωγε τότε το φαγητό του, δεν θα μεγάλωνε.

Σημείωση: Όταν ο ευθύς λόγος μετατρέπεται σε πλάγιο, εκτός από τις αλλαγές στις εγκλίσεις, στους χρόνους και στα πρόσωπα του ρήματος καθώς και στις αντωνυμίες, μπορεί να αλλάξει, σύμφωνα με το νόημα, και το τοπικό ή το χρονικό επίρρημα.

Π.χ. (Ευθύς λόγος) Τώρα εγώ δεν θέλω, όπως χτες δεν ήθελε αυτός.

(Πλάγιος λόγος) Έλεγε ότι τότε αυτός δεν ήθελε, όπως την προηγούμενη μέρα δεν ήθελε εκείνος.

α) Στη συγκεκριμένη παράγραφο ο συγγραφέας επιλέγει τη χρήση της ενεργητικής σύνταξης, όπως είναι φανερό από τη χρήση των ενεργητικών ρηματικών τύπων (...). Σκοπός του είναι να **εξαρθεί το υποκείμενο του ρήματος**, στην προκειμένη περίπτωση ο/η/το (Σημείωση: ακόμα κι αν το υποκείμενο απουσιάζει δηλώνουμε ότι στην περίπτωση αυτή τονίζεται π.χ. το εννοούμενο υποκείμενο «εμείς», «εσείς», κ.λπ.). Ο συγγραφέας επιλέγει να τονίσει τον/τη/το **γιατί θέλει να αναδείξει/τονίσει/προβάλλει....**

β) Στη συγκεκριμένη παράγραφο ο συγγραφέας επιλέγει τη χρήση της παθητικής σύνταξης, όπως είναι φανερό από τη χρήση παθητικών ρηματικών τύπων (...). Σκοπός του είναι να **εξαρθεί η ρηματική ενέργεια/ πράξη/ κατάσταση κ.λπ.** που δηλώνει το ρήμα. Στην περίπτωση αυτή **προβάλλεται η ενέργεια του .../οι ενέργειες του ... και της**

Σημείωση: όταν υπάρχει ποιητικό αίτιο, λέμε ότι το λογικό υποκείμενό της ενέργειας δηλώνεται έμμεσα μέσω του ποιητικού αιτίου «...»,

Σημείωση: όταν παραλείπεται και το ποιητικό αίτιο, λέμε ότι ο συγγραφέας επιθυμεί να αποσιωπήσει τον φυσικό δράστη της ρηματικής ενέργειας, δηλ. το ποιητικό αίτιο «...», επειδή δεν είναι γνωστό/ δεν θέλει να το δηλώσει/ δεν το θεωρεί σημαντικό για τη θέση που παρουσιάζει, πχ. επειδή εννοείται εύκολα, βάσει των συμφραζομένων.

Προσοχή!!!! Τα αποθετικά ρήματα (χωρίς ενεργητικούς τύπους, π.χ. αγωνίζομαι, αισθάνομαι, εκμεταλλεύομαι, εργάζομαι, οργίζομαι, χαίρομαι) συχνότατα έχουν ενεργητική διάθεση.

18. «Να εξηγήσετε ποια σύνταξη χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στο συγκεκριμένο απόσπασμα και να δικαιολογήσετε την επιλογή του αυτή».

19. «Να ξαναγράψετε τις ... περιόδους μετατρέποντας τη σύνταξη από ενεργητική σε παθητική ή το αντίστροφο»

Για να εντοπίσουμε το είδος της σύνταξης θα πρέπει να προσέξουμε αν το **ρήμα** βρίσκεται στην **ενεργητική** ή στην **παθητική** φωνή.

Αν π.χ. η σύνταξη είναι ενεργητική τότε **μετατρέπουμε το ρήμα στον αντίστοιχο τύπο της παθητικής**, το **αντικείμενο του ρήματος της ενεργητικής γίνεται το υποκείμενο της παθητικής**, ενώ το **υποκείμενο γίνεται ποιητικό αίτιο**. Για την μετατροπή από την παθητική στην ενεργητική σύνταξη ακολουθούμε την αντίθετη διαδικασία.

Κατά τη μετατροπή προσέχουμε να μην αλλάξουμε τον χρόνο ούτε, όσο γίνεται, τη σειρά των λέξεων.

Προσοχή!!!! Τα **αποθετικά ρήματα** που έχουν ενεργητική διάθεση, δηλαδή παίρνουν αντικείμενο (π.χ. δέχομαι, εκμεταλλεύομαι, περιποιούμαι) σχηματίζουν την παθητική τους διάθεση περιφραστικά με τη βοήθεια άλλων ρημάτων/ φράσεων όπως: βρίσκω, έχω, γίνομαι, τυγχάνω, κ.λπ. Π.χ. Τον δέχτηκαν με ενθουσιασμό —► έγινε δεκτός με ενθουσιασμό/ Εκμεταλλεύονται τους υπαλλήλους τους —► οι υπάλληλοι τους γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης/ Τον υποψιάζεται η αστυνομία —► Συγκεντρώνει τις υποψίες της αστυνομίας / Τον ειρωνεύτηκε —► Έτυχε της ειρωνείας του.

Ανάλογα την περίπτωση χρησιμοποιούνται:

- α) για να προσδώσουν **έμφαση**, όταν μεταφέρονται αυτούσια τα λόγια άλλου,
- β) για να δηλώσουν λέξεις ή φράσεις που ανήκουν σε **ειδικό λεξιλόγιο** / γλωσσικό ιδίωμα,
- γ) για να δηλώσουν **ειρωνική χρήση** της λέξης/φράσης,
- δ) για να προσδώσουν **μεταφορική σημασία** στη λέξη – φράση,
- ε) για να δηλώσουν **τίτλους βιβλίων, εφημερίδων, ονόματα πλοίων κ.τ.λ.**

Ανάλογα την περίπτωση χρησιμοποιείται:

- α) για να χωρίσει **δύο μέρη μιας φράσης που συνδέονται με τη νοηματική σχέση της αντίθεσης**,
- β) για να δηλώσει το **τέλος μιας ημιπεριόδου και την αρχή μιας άλλης**, η οποία συμπληρώνει ή διευκρινίζει/επεξηγεί την πρώτη (τα δύο περιεχόμενα σχετίζονται στενά διατηρώντας την αυτονομία τους)
- γ) για να προσδώσει **στοχαστική ατμόσφαιρα** αφήνοντας χρονικά περιθώρια στον αναγνώστη να προβληματιστεί,
- δ) κατά την **απαρίθμηση στοιχείων**.

Ανάλογα την περίπτωση χρησιμοποιούνται:

- α) για να δηλώσουν **κάποιο υπονοούμενο το οποίο πρέπει να συμπεράνει ο αναγνώστης**,
- β) για να δηλώσουν **στιγμαία παύση της ανάγνωσης πριν από στοιχείο του μηνύματος στο οποίο ο συγγραφέας θέλει να δώσει έμφαση**
- γ) για να εκφράσουν: **συγκίνηση, ντροπή, δισταγμό, απειλή, προβληματισμό κτλ.**

20. «Γιατί χρησιμοποιούνται εισαγωγικά;»

21. «Γιατί χρησιμοποιείται η άνω τελεία;»

22. «Γιατί χρησιμοποιούνται αποσιωπητικά;»

23. «Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας με τη χρήση της διπλής παύλας(- ... -);»

Ανήκει στα συντακτικά σημεία στίξης και χρησιμοποιείται όταν:

- ✓ απομονώνεται ένα μέρος της φράσης το οποίο αποτελεί παρεμβολή απαραίτητη στη συνέχεια του λόγου.
- ✓ επεξηγεί, αναλύει, δικαιολογεί, ερμηνεύει.
- ✓ μετά από τη χρήση τους η σύνταξη και το νόημα συνεχίζονται σαν να μην υπήρχε παρεμβολή.
- ✓ χρησιμοποιείται στην οριοθέτηση παρενθετικών σχολίων (Τα σχόλια αυτά είναι επεξηγηματικά ή συμπληρωματικά και θεωρούνται από το συγγραφέα αρκετά χρήσιμα, ώστε να συμπεριλαμβάνονται στα γραφόμενα.).

24. «Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας με τη χρήση της παύλας (-);»

Ανήκει στα συντακτικά σημεία στίξης και χρησιμοποιείται για να δηλώσει:

- ✓ την απότομη αλλαγή, ανακολουθία στο λόγο, αλλαγή ύφους(π.χ. Συνάντησα τον Κώστα χθες το απόγευμα - ο Νίκος για μια στιγμή φάνηκε στη διασταύρωση.).
- ✓ την αντίθεση των προηγούμενων με τα ακόλουθα(π.χ. Γλίτωσε –μα όχι για πολύ!)
- ✓ την εναλλαγή προσώπων στο διάλογο.
- ✓ την ένωση στοιχείων(π.χ. Άνεμοι ανατολικοί- βορειοανατολικοί έπνεαν σήμερα.)
- ✓ τη διάζευξη(«ή») (π.χ. Φέρε δυο-τρία βιβλία).
- ✓ το χρονικό διάστημα(π.χ. Τρίτη- Πέμπτη εργαζόμαστε μέχρι αργά το βράδυ).
- ✓ την απαρίθμηση στοιχείων σε ξεχωριστές σειρές
(Πχ. Τομείς ειδικότητων:
-Μηχανολογία
-Ηχοληψία
-Ναυτιλιακά)

25. «Γιατί χρησιμοποιούνται παρενθέσεις;»

Οι παρενθέσεις:

διευκρινίζουν, αποσαφηνίζουν, συμπληρώνουν αναλύουν όσα έχει αναφέρει ο συγγραφέας και έχουν περισσότερο επεξηγηματικό ρόλο. Δίνουν ποικιλία στον λόγο καθιστώντας τον πιο προφορικό και ζωντανό. Για το λόγο αυτό η χρήση τους ενίοτε επιβάλλεται καθώς βοηθούν να αποφεύγεται η σύγχυση του αναγνώστη. Συχνά περιέχουν μια παραπομπή.

26. «Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με τη χρήση παραδειγμάτων;»

Τα παραδείγματα προσδίδουν ζωντάνια, γλαφυρότητα, παραστατικότητα στον λόγο. Διεγείρουν το ενδιαφέρον και διευκολύνουν τον αναγνώστη να κατανοήσει πλήρως τις απόψεις που έχουν αποδοθεί θεωρητικά. Επομένως, καθιστούν το κείμενο πιο οικείο, πιο προσιτό στον αναγνώστη, εφόσον είναι εύστοχα και δεν διακόπτουν την πορεία της σκέψης του και δεν πλεονάζουν. Επίσης ο συγγραφέας με τη χρήση των παραδειγμάτων επιδιώκει να προσδώσει κύρος και αποδεικτική ισχύ σε όσα ισχυρίζεται, γιατί τα παραδείγματα ανήκουν στα τεκμήρια. Επιβεβαιώνει την ορθότητα των ιδεών και των απόψεών του.

Με τη χρήση παρομοιώσεων/ αναλογιών:

- γίνεται πιο παραστατικός, ζωντανός, γλαφυρός, πειστικός ο λόγος (επίκληση στο συναίσθημα) καθίσταται εύληπτη και κατανοητή η θέση του συγγραφέα (λόγω της αμεσότητας) διεγείρεται περισσότερο το ενδιαφέρον του αναγνώστη,
- δίνει ομοιότητες αυτού που παρουσιάζεται με κάποιο άλλο πιο γνωστό θέμα,
- διευκολύνει να ειπωθούν «αλήθειες ή πράγματα που δύσκολα τολμάμε να παραδεχτούμε και να αρθρώσουμε» (Γ. Σεφέρης),
- όταν μάλιστα το κείμενο είναι επιστημονικό, η χρήση τους το απλοποιεί και το καθιστά πιο κατανοητό στο μέσο αναγνώστη.

27. «Γιατί χρησιμοποιούνται παρομοιώσεις/ αναλογίες;»

Σημείωση:Αναλύοντας μια παρομοίωση πρέπει να γράψουμε τι παρομοιάζεται με τι, με ποιο σκοπό όσον αφορά το νόημα του κειμένου, και να αναφερθούμε στην απήχηση των παρομοιώσεων στον αναγνώστη.

Δεν ξεχνούμε να εντοπίσουμε ότι όπου υπάρχει παρομοίωση/ αναλογία, κατά πάσα πιθανότητα υπάρχει επαγωγικός αναλογικός συλλογισμός.

28. «Να επισημάνετε στοιχεία μεταφορικού και εικονοπλαστικού λόγου που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας. Ποια συναισθήματα προκαλεί;»

Ο μαθητής πρέπει να αναζητήσει τις μεταφορές και τις εικόνες που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας και να δικαιολογήσει τη χρήση τους (πιθανώς για να δώσει έμφαση ή να κάνει πιο ζωντανό και παραστατικό το λόγο του).

Προσδίδει ζωντάνια, αμεσότητα και παραστατικότητα στο κείμενο. Σπάει τη μονοτονία του λόγου, κυρίως του δοκιμιακού ύφους προσδίδοντας προφορικότητα.

29. «Γιατί χρησιμοποιείται ευθύς λόγος;»

Ελκύει το ενδιαφέρον του αναγνώστη:

- α) δημιουργώντας κλίμα οικειότητας με τον αναγνώστη και
- β) βοηθώντας τον να βιώσει άμεσα τις απόψεις που μεταφέρονται.

Σημείωση:Με τον πλάγιο λόγο ο συγγραφέας μάς μεταφέρει τα λόγια κάποιου άλλου προσώπου.

31. «Γιατί χρησιμοποιούνται ερωτήσεις;»

Ο συγγραφέας με τη χρήση ερωτήσεων:

- α) προσδίδει αμεσότητα,
- β) δημιουργεί μια αίσθηση διαλόγου (προφορικότητα - θεατρικότητα),
- γ) δίνει έμφαση στη θέση του (όταν η ερώτηση είναι ρητορική),
- δ) χρωματίζει ψυχολογικά το κείμενό του (ειρωνεία, ανησυχία, κ.λπ.),
- ε) συνδέει δύο διαφορετικές νοηματικές ενότητες ή να εισάγει ένα νέο θέμα.

32. «Με ποια μέσα ο συγγραφέας γίνεται σαφής, κάνει ζωντανό το λόγο του και επικοινωνεί με τον αναγνώστη;»

Ο λόγος του συγγραφέα γίνεται σαφής και ζωντανή με τη χρήση **παρενθέσεων, παραδειγμάτων, παρομοιώσεων**, με τη χρήση **άμεσου λόγου και απλής γλώσσας**.

Επικοινωνιακά αξιοποιεί τη χρήση: του **α' προσώπου**, του **ευθέος λόγου**, των **ερωτήσεων**.

33. «Σε τι αποσκοπεί ο συγγραφέας με τη χρήση α' πληθυντικού;»

Γενικά, η επιλογή του ρηματικού προσώπου αποκαλύπτει την πρόθεση/το στόχο του πομπού. Συγκεκριμένα το:

Το α' πληθυντικό πρόσωπο: εκφράζει την καθολικότητα ενός προβλήματος - φαινομένου, τη συλλογικότητα, ό,τι λέγεται αφορά όλους. Προσδίδει οικειότητα στο λόγο, ζωντάνια και αμεσότητα.

Μάλιστα, ο συγγραφέας, καθώς θέτει και τον εαυτό του ως σύμμαχο ή θύμα, δεν υποτιμά τον αναγνώστη. Αντίθετα, τον καθιστά πιο δεκτικό και έτσι ο λόγος τους κερδίζει σε πειστικότητα.

Επιπρόσθετα για τα άλλα ρηματικά πρόσωπα το:

α' ενικό πρόσωπο: εκφράζει προσωπική, εξομολογητική διάθεση, την προσωπική κατάθεση σκέψεων και συναισθημάτων, τη βιωματική σχέση με τα πράγματα, την υποκειμενική χροιά.

β' ενικό πρόσωπο: εκφράζει τη συναισθηματική προσέγγιση του δέκτη και προσδίδει στο λόγο οικειότητα, αμεσότητα, ζωντάνια.

γ' ενικό πρόσωπο: εκφράζει αντικειμενική, απρόσωπη στάση.

β' πληθυντικό πρόσωπο: εκφράζει διάθεση συναισθηματικής προσέγγισης μεγάλου αριθμητικά συνόλου ατόμων, αμεσότητα.

γ' πληθυντικό πρόσωπο: εκφράζει αντικειμενική διάθεση, θέσεις/ιδέες ευρύτερα αποδεκτές.

34. «Γιατί χρησιμοποιούνται πολλά στατιστικά στοιχεία;»

Τα στατιστικά στοιχεία ως τεκμήρια του κειμένου:

ενισχύουν την αποδεικτική ισχύ του, άρα την αποτελεσματικότητά του ως κειμένου πειθούς και αυξάνουν την εγκυρότητα του κειμένου, καθώς δύσκολα αμφισβητούνται.

35. «Τι εξυπηρετεί η χρήση μακροπερίοδου λόγου ή του βραχυπερίοδου λόγου στο παρακάτω... απόσπασμα;»

Με το μακροπερίοδο λόγο ο συγγραφέας εκφράζει σύνθετες και πολύπλοκες σκέψεις. Με τον τρόπο αυτό επιζητεί να παρουσιάσει αναλυτικά τη συλλογιστική του πορεία/την επιχειρηματολογία του, για να την καταστήσει πειστική. Προσδίδει στο λόγο σοβαρότητα και επισημότητα.

Με το βραχυπερίοδο λόγο ο συγγραφέας επιδιώκει να εκφράσει τις σκέψεις/απόψεις του με τρόπο σαφή, λιτό, απέριττο. Ακόμη, εκφράζει θέσεις με βεβαιότητα και σιγουριά για την ορθότητά τους.

36. «Τα παρακάτω «...», «...» αποσπάσματα αντιπροσωπεύουν περιπτώσεις παρατακτικής και υποτακτικής σύνταξης των προτάσεων. Να τις επισημάνετε και να προσδιορίσετε την επιλογή του συγγραφέα».

Στην παρατακτική σύνταξη οι προτάσεις (κύριες ή δευτερεύουσες) συνδέονται μεταξύ τους με σχέση ισοτιμίας, χωρίς η μία να εξαρτάται από την άλλη. Η σύνδεση γίνεται με συμπλεκτικούς, διαζευκτικούς και αντιθετικούς συνδέσμους.

Με τη χρήση της παρατακτικής σύνταξης ο λόγος γίνεται απλός, λιτός και εύληπτος από το δέκτη. Ακόμη, ο συγγραφέας δίνει έμφαση στο πλήθος, στην ποσότητα των πληροφοριών.

Στην υποτακτική σύνταξη μία κύρια πρόταση συνδέεται με μία δευτερεύουσα, με συνδέσμους, αναφορικές αντωνυμίες/ επιρρήματα και ερωτηματικές αντωνυμίες/επιρρήματα.

Με τη χρήση της υποτακτικής σύνταξης ο λόγος γίνεται πολύπλοκος, γιατί τη χρησιμοποιούμε, για να δείξουμε τις λογικές σχέσεις ενός σύνθετου νοήματος. Με τη διαδοχική υπόταξη η σύνθεση είναι πολύπλοκότερη, καθώς δεν είναι μόνο η κύρια πρόταση που στηρίζει τη σύνθεση, αλλά και μια δευτερεύουσα πρόταση μπορεί με τη σειρά της να στηρίζει άλλες διαφορετικές μεταξύ τους δευτερεύουσες προτάσεις.

37. «Τι επιδιώκει ο συγγραφέας με τη χρήση του ασύνδετου σχήματος;»

Ασύνδετο σχήμα, δηλαδή χωρίς συνδέσμους, έχουμε όταν μία πρόταση τοποθετείται δίπλα σε μία άλλη διαχωριζόμενη με κόμμα (,). (Π.χ. Χόρευαν, τραγουδούσαν, τάραζαν τον κόσμο από τις φωνές.

Προσδίδει μεγαλύτερη **έμφαση** και **ένταση** στο λόγο του. Το σχήμα αυτό χρησιμοποιείται συνήθως, όταν **απαριθμούνται οι επιπτώσεις** κάποιου θέματος με στόχο την υπογράμμιση του αρνητικού και επικίνδυνου περιεχομένου του. Έτσι, αποδεικνύεται η πολυπλοκότητα του προβλήματος και η αμεσότητα του κινδύνου.

38. «Να διακρίνετε τις αναφορικές προτάσεις σε προσδιοριστικές και παραθετικές. Να επισημάνετε τη διαφοροποίηση της σημασίας τους με τη χρήση του κόμματος».

Οι δευτερεύουσες αναφορικές προτάσεις διακρίνονται σε:

α) **προσδιοριστικές** (ονοματικές και επιρρηματικές) που αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα του όρου τον οποίο προσδιορίζουν και ακολουθούν χωρίς κόμμα.

β) **παραθετικές** (ονοματικές και επιρρηματικές) που δεν αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα της προηγούμενης πρότασης και χωρίζονται από αυτή με κόμμα.

Εξετάζουμε:

- αν είναι **κυριολεκτική** η σημασία της, δηλ. λογική, αναφορική, δηλωτική λειτουργία γλώσσας ή **μεταφορική** η σημασία της δηλ. συγκινησιακή, ποιητική, συνυποδηλωτική λειτουργία της γλώσσας,
- την **ακρίβεια** της γλώσσας (χρήση απαραίτητων και κατάλληλων λέξεων),
- τη **σαφήνεια** της γλώσσας (απουσία γραμματικών και συντακτικών σφαλμάτων),
- την **πρωτοτυπία** (ο συγγραφέας εκφράζεται με καθαρά προσωπικό, εξατομικευμένο τρόπο. Η πρωτοτυπία είναι αποτέλεσμα προσωπικής χρήσης της γλώσσας τόσο στην επιλογή του λεξιλογίου, όσο και στους λεκτικούς συνδυασμούς),
- το **λεκτικό και εκφραστικό πλούτο**,
- τις **λόγιες, λαϊκές, ιδιωματικές λέξεις**,
- το **ειδικό λεξιλόγιο** με τη χρήση επιστημονικής ορολογίας,
- τη **χρήση σχημάτων λόγου**,
- το **ρηματικό πρόσωπο/χρόνο/έγκλιση**,
- το **μακροπερίοδο ή βραχυπερίοδο λόγο**,
- την **παράταξη ή υπόταξη**,
- την **αξιοποίηση των σημείων στίξης**,
- το **ύφος** (για χαρακτηρισμό ύφους βλ. παρακάτω την απάντηση της

39. «Να σχολιάσετε τη γλώσσα του κειμένου».

ερώτηση 40).

Ανάλογα τα παραπάνω στοιχεία χαρακτηρίζουμε τη γλώσσα:

- ✓ Απλή - λιτή
- ✓ Φυσική
- ✓ Θυμίζει προφορικό λόγο
- ✓ Κυριολεκτική – αναφορική - δηλωτική
- ✓ Μεταφορική – ποιητική - συνυπωδηλωτική
- ✓ Σύνθετη σύνταξη
- ✓ Μικρό - μακροπερίοδος λόγος '
- ✓ Πλούσια εκφραστικά σχήματα
- ✓ Λόγος διαυγής - σαφής
- ✓ Αναλυτικός
- ✓ Με εξειδικευμένους όρους
- ✓ Ακριβόλογη

Το ύφος είναι ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί κάποιος τη γλώσσα αξιοποιώντας τα ποικίλα μέσα που αυτή προσφέρει, για να περάσει με τον καλύτερο τρόπο το μήνυμά του. Το ύφος εξαρτάται από την επικοινωνιακή κατάσταση του λόγου.

Κάποιοι πιθανοί χαρακτηρισμοί....

40. «Να χαρακτηρίσετε το ύφος του συγγραφέα /κειμένου».

ΥΦΟΣ	ΠΩΣ ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΝΕΤΑΙ;
Απλό, λιτό, οικείο	Λεξιλόγιο καθημερινό και κατανοητό, α' και β' ρηματικό πρόσωπο, παρατακτική σύνδεση ή ασύνδετο σχήμα.
Ζωντανό, γλαφυρό, παραστατικό, λογοτεχνικό	Ευθύς λόγος, διάλογος, ερωτήσεις, ενεργητική σύνταξη, χρήση παραδειγμάτων και σχημάτων λόγου (μεταφορές, εικόνες, παρομοιώσεις κτλ.)
Επίσημο/ τυπικό/ σοβαρό	Λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται στη διοίκηση, στις δημόσιες υπηρεσίες, στο στρατό, στην πολιτική, γ' ρηματικό πρόσωπο, παθητική σύνταξη.
Επιστημονικό	Ειδικό λεξιλόγιο (ορολογία).
Σύνθετο ή πολύπλοκο	Εξεζητημένο λεξιλόγιο, ειδική ορολογία, μακροπερίοδος λόγος, υποτακτική σύνδεση.
Χιουμοριστικό	Το κείμενο περιέχει στοιχεία που προκαλούν το γέλιο.
Ειρωνικό/καυστικό/σαρκαστικό/καταγγελτικό	Λέξεις ή φράσεις που κοροϊδεύουν πρόσωπα και καταστάσεις, χρήση εισαγωγικών ή θαυμαστικών, υπαινιγμοί.

Εξομολογητικό	Χρήση α' προσώπου, παρελθοντικών χρόνων.
Διδακτικό, προτρεπτικό	Χρήση υποτακτικής ή προστακτικής έγκλισης.
Λαϊκό	Λέξεις ή φράσεις που ανήκουν στην αργκό, στη γλώσσα του περιθωρίου ή σε διαλέκτους.
Λόγιο	Λέξεις που προέρχονται από την καθαρεύουσα ή την αρχαία ελληνική.
Προφορικό, φυσικό	Λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούνται συνήθως στον καθημερινό προφορικό λόγο.

Σημείωση:Εννοείται πως πολλές από τις παραπάνω περιπτώσεις ύφους μπορούν να συνυπάρχουν σε ένα μόνο κείμενο.

41. «Να επισημάνετε λέξεις του κειμένου που ανήκουν στο ειδικό λεξιλόγιο της...επιστήμης».

Επιλέγουμε από το ειδικό λεξιλόγιο του κειμένου τους πιο εξειδικευμένους όρους, τους πιο «ξένους» προς το μέσο αναγνώστη, ώστε να μη θεωρηθεί κάποια από τις επιλογές μας άστοχη.

42. «Να επισημάνετε λέξεις που προσδίδουν συγκινησιακό και επιστημονικό τόνο στο κείμενο».

- ✓ Όσον αφορά τις λέξεις που προσδίδουν **συγκινησιακό τόνο** επισημαίνουμε εκείνες που είναι συναισθηματικά φορτισμένες, που εγείρουν στον αναγνώστη συναισθήματα (ποιητική λειτουργία της γλώσσας).
- ✓ Οι λέξεις που προσδίδουν **επιστημονικό τόνο** στο κείμενο είναι ειδικοί όροι που αναφέρονται συνήθως σε ένα επιστημονικό κλάδο.

43. «Σημειώστε λέξεις και φράσεις του κειμένου που χρησιμοποιούνται από το συγγραφέα συνυποδηλωτικά».

Αναζητούμε τις λέξεις και φράσεις του κειμένου με **μεταφορική σημασία** (ποιητική λειτουργία γλώσσας με στόχο τη συγκίνηση του αναγνώστη).

44. «Σχολιάστε την καταλληλότητα - αποτελεσματικότητα του λόγου».

Για να απαντήσουμε στην ερώτηση αυτή **οφείλουμε να σχολιάσουμε τη γλώσσα, το ύφος, τον τόνο, τους τρόπους πειθούς**. Όμως ο σχολιασμός αυτός πρέπει να σχετίζεται με **την επικοινωνιακή περίσταση**. Πρέπει δηλαδή να σκεφτούμε ποιος είναι ο πομπός, σε ποιους απευθύνεται, με ποιο σκοπό, σε ποιο χώρο. Όλα αυτά έχουν άμεση σχέση με τον λόγο που πρέπει να χρησιμοποιήσει ο πομπός, ώστε να είναι επικοινωνιακά αποτελεσματικός.

45. «Να επισημάνετε λέξεις και φράσεις με τις οποίες ο συγγραφέας διατυπώνει τις επιφυλάξεις του για κάποιο θέμα ή τις θέσεις του».

Αναζητούμε **λέξεις - φράσεις που εκφράζουν μία σχετικότητα** (πιθανόν, ίσως, προσπάθεια προσέγγισης...)

46. «Να αναζητήσετε μία παράγραφο που χαρακτηρίζεται από λιτότητα και μία παράγραφο που χαρακτηρίζεται από πειστικότητα».

Λιτότητα: αναζητούμε παράγραφο με απλό ύφος, φυσική ροή του λόγου, ελάχιστα εκφραστικά σχήματα, συνήθως με μικροπερίοδο λόγο και εύληπτα νοήματα.

Πειστικότητα: αναζητούμε μια παράγραφο, όπου είναι εμφανής η χρήση τρόπων πειθούς και -καλύτερα- χρήση επίκλησης στη λογική (τεκμήρια - επιχειρήματα).

46. «Να σχολιάσετε τον τίτλο του κειμένου».

Σχολιάζουμε την έκταση, τη στίξη, το ύφος, το ρηματικό πρόσωπο, την ύπαρξη ή όχι ρήματος, αν προσελκύει το ενδιαφέρον του αναγνώστη και φυσικά, αν είναι αντιπροσωπευτικός του νοήματος.

Σημείωση: προφανώς σε ένα εκτενές κομμάτι λόγου χρησιμοποιούνται περισσότεροι από ένας τρόποι πειθούς. Γιατί, βεβαίως, μέσα από το κείμενο αναδεικνύεται το ήθος του συγγραφέα (επίκληση στο ήθος), ενώ δε λείπουν και τα εκφραστικά μέσα που εντείνουν τη συναισθηματική απήχηση του κειμένου (επίκληση στο συναίσθημα).

Εντούτοις αναφέρουμε τα ακόλουθα για την:

-Επίκληση στη λογική:

Ο κύριος τρόπος πειθούς που χρησιμοποιείται στο συγκεκριμένο κείμενο είναι η επίκληση στη λογική. Ο συγγραφέας αξιοποιεί ως μέσα πλήθος τεκμηρίων:

- παραδείγματα, όπως κατά την αναφορά.... «...»
- στατιστικά στοιχεία, όπως στην παράγρ.... «... »
- πορίσματα ερευνών, όπως αυτή... (... παράγρ.)
- αλήθειες, όπως ότι «... », ότι «... » και ότι «... » (... παράγρ.)
- γεγονότα, όπως η αναφορά στον/στην/στο ... (παράγρ.)

Επίσης, στο κείμενο διατυπώνονται συχνά **συλλογισμοί**, προκειμένου να υπηρετηθεί η αντίκρουση/υπεράσπιση από τον συγγραφέα της θέσης ότι ...Π χ:

Στην... παράγραφο:

- Η θανατική ποινή πρέπει να επανέλθει, εφόσον αποκλειστεί η περίπτωση της δικαστικής πλάνης.
- Η περίπτωση της πλάνης δεν μπορεί να αποκλειστεί (στις ΗΠΑ καταδικάστηκαν ... αθώοι).
- Άρα, (η θανατική ποινή δεν πρέπει να επανέλθει.)

Εναλλακτικές διατυπώσεις:

Η ύπαρξη συλλογισμών πιστοποιείται από τη διατύπωση υποθέσεων, όπως στην παράγραφο «...» (υπογραμμίζουμε το υποθετικό μόριο: αν, εάν, κλπ.)

Η ύπαρξη συλλογισμών αποκαλύπτεται από την ύπαρξη δευτερευουσών αιτιολογικών προτάσεων, όπως στην παράγραφο «... » (υπογραμμίζουμε τους αιτιολογικούς συνδέσμους: επειδή, γιατί, κλπ.).

-Επίκληση στο συναίσθημα:

Ο κύριος τρόπος πειθούς που χρησιμοποιείται στο συγκεκριμένο κείμενο είναι η επίκληση στο συναίσθημα. Ο συγγραφέας αξιοποιεί τα σχετικά μέσα. Έτσι, βλέπουμε πως:

- μέσω της χρήσης συναισθηματικά φορτισμένων λέξεων («... », «... », «... », κ.λπ.)
- μέσω της χρήσης του χιούμορ («...» (παράγρ.), «...» (παράγρ. .), κ.α.)
- μέσω της χρήσης ειρωνείας («...» (παράγρ.), «...» (παράγρ. .), κ.α.)

47. «Ποιοι οι τρόποι πειθούς και τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας επισημαίνοντας τα αντίστοιχα χωρία»

- μέσω της χρήσης παρομοιώσεων, όπως του με... («... »), κλπ.
- μέσω της ποιητικής λειτουργίας της γλώσσας/της χρήσης μεταφορών («...» (παράγρ...) κα.)
- μέσω της χρήσης εικόνων, όπως της «...» (παράγρ.), κλπ.
- μέσω της χρήσης ρητορικών ερωτήσεων/όπως της «...» (παράγρ.), κλπ.

ο συγγραφέας περιγράφει την κατάσταση του/ της «...» κατά τρόπο- που εντείνει τη συναισθηματική απήχηση του κειμένου,

ή/και

μέσω της αφήγησης του περιστατικού της περίπτωσης/ του γεγονότος/ του παραδείγματος του/της «...» ο συγγραφέας εντείνει τη συναισθηματική απήχηση του κειμένου.

-Επίκληση στην αυθεντία

Ο κύριος τρόπος πειθούς που χρησιμοποιείται στο συγκεκριμένο κείμενο είναι η επίκληση στην αυθεντία. Ο συγγραφέας στηρίζει την πειστικότητα του κειμένου του στην παράθεση αποσπασμάτων/ φράσεων/ απόψεων από το έργο του (Όνομα αυθεντίας «...») και του (Όνομα αυθεντίας «...»), τα οποία και σχολιάζει εκτενώς.

-Επίκληση στο ήθος τον πομπού

Ο κύριος τρόπος πειθούς που χρησιμοποιείται στο συγκεκριμένο κείμενο είναι η επίκληση στο ήθος του πομπού. Ο συγγραφέας αναδεικνύει το δικό του ήθος, το ήθος ενός ανθρώπου που καταδικάζει το «...», υπεραμύνεται του/της «...», υπερασπίζεται τον/τη «...». Γι' αυτό αναφέρεται συχνά σε αξίες όπως η «...» ή η «...». Επίσης, υπεραμύνεται θέσεων που είναι συμβατές με το «...».

-Επίθεση στο ήθος τον αντιπάλου

Ο κύριος τρόπος πειθούς που χρησιμοποιείται στο συγκεκριμένο κείμενο είναι η επίθεση στο ήθος του αντιπάλου.. Στην προκειμένη περίπτωση ως αντίπαλος μπορεί να εκληφθεί ο/ η / το «...» Έτσι, παρατηρούμε πως ο συγγραφέας καταφεύγει σε χαρακτηρισμούς, όπως «...» (παράγρ. ...), «...» (παράγρ.) μέσω των οποίων μέμφεται τον/τη/το «...». Φυσικά, παράλληλα, αναδεικνύει με αυτόν τον τρόπο το δικό του ήθος, το ήθος ενός ανθρώπου που καταδικάζει το «...», υπεραμύνεται του/της υπερασπίζεται τον/τη «...». Δηλαδή ο συγγραφέας κάνει έμμεσα επίκληση στο ήθος του πομπού.

Σημείωση: Τα μέσα πειθούς αφορούν μόνο την επίκληση στη λογική και το συναίσθημα.

48. «Με ποια αποδεικτικά μέσα προσπαθεί ο συγγραφέας να πείσει για την αλήθεια των απόψεων του;»

Τα αποδεικτικά μέσα παραπέμπουν στην επίκληση στη λογική, δηλαδή στα επιχειρήματα και τα τεκμήρια. Μόνο αυτά «αποδεικνύουν». Τα άλλα μέσα πειθούς, που αναφέρονται στην επίκληση στο συναίσθημα δεν αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία. Άρα, στην ερώτηση αυτή απαντάμε αναφέροντας μόνο τα είδη των τεκμηρίων και τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησε ο συγγραφέας (βλ. την απάντηση της ερώτησης 47 «επίκληση στη λογική»).

49. «Να εντοπίσετε τα τεκμήρια της ...παραγράφου ή του κειμένου».

Τεκμήριο είναι κάθε στοιχείο που αποτελεί συγκεκριμένη πληροφορία (παράδειγμα, αλήθεια, γεγονός, αυθεντία, στατιστικό δεδομένο, κ.λπ.) και χρησιμοποιείται για την ισχυροποίηση του επιχειρήματος ή της επιχειρηματολογίας.

50. «Να αξιολογήσετε τα τεκμήρια του κειμένου».

Αξιολογούμε αν τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται είναι:

- εύστοχα (σχετικά με την υποστηριζόμενη θέση),
- έγκυρα (αξιόπιστα) και
- επαρκή

Για να εντοπίσουμε το είδος της συλλογιστικής πορείας που ακολουθείται σε μία παράγραφο και να τον αποδώσουμε με τη μορφή τυπικού συλλογισμού της Λογικής, (ώστε να διακρίνονται οι δύο προκειμένες και το συμπέρασμα), μπορούμε να ακολουθήσουμε εμπειρικά την εξής διαδικασία:

α) Εντοπίζουμε τη θέση της παραγράφου και την απομονώνουμε ως συμπέρασμα.

β) Αποφαινόμαστε αν το συμπέρασμα του συλλογισμού προκύπτει παραγωγικά ή υποστηρίζεται επαγωγικά (και σπάνια με αναλογικό συλλογισμό) εξετάζοντας τη σχέση των προκειμένων, δηλ. του μεγαλύτερου μέρους της παραγράφου με το συμπέρασμα που έχουμε απομονώσει λαμβάνοντας υπόψη ότι:

ι) στον παραγωγικό (από το γενικό προς το ειδικό), το συμπέρασμα είναι ειδικό και συγκεκριμένο και απορρέει αναγκαστικά από τις προκειμένες, οι οποίες μας υποχρεώνουν να το δεχτούμε και διατυπώνεται ως βέβαιο, ενώ μία ή και οι δύο προκειμένες (το υπόλοιπο κομμάτι της παραγράφου) εκφράζουν γενικές κι αφηρημένες θέσεις (π.χ. μια γενική αρχή, έναν κανόνα, έναν ορισμό), που ισχύουν αποδεδειγμένα,

ιι) στον επαγωγικό (από το ειδικό προς το γενικό), το συμπέρασμα είναι γενικό και αφηρημένο και γίνεται αποδεκτό ως πιθανό, καθώς εκτείνεται πέρα από τις περιπτώσεις που περιέχονται στις προκειμένες, δηλαδή υποστηρίζεται απλώς και δεν προκύπτει αναγκαστικά από αυτές (δηλ. το υπόλοιπο κομμάτι της παραγράφου) καθώς αυτές εκφράζουν ειδικότερες και πιο συγκεκριμένες θέσεις,

ιιι) στον αναλογικό συλλογισμό (από το ειδικό προς το ειδικό), το συμπέρασμα είναι ειδικό και γίνεται αποδεκτό ως πιθανό καθώς προκύπτει από ειδικές προκειμένες.

51. «Να προσδιορίσετε το είδος της συλλογιστικής πορείας (παραγωγική, επαγωγική) της... παραγράφου ή του κειμένου».

Σημείωση: Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να δείξουμε ποιο είναι το ειδικό ή το γενικό, ώστε να αιτιολογηθεί η απάντησή μας.

Για να εντοπίσουμε το συλλογισμό που καταγράφεται σε ένα κείμενο και να τον αποδώσουμε με τη μορφή τυπικού συλλογισμού της Λογικής, ώστε να διακρίνονται οι δύο προκειμένες και το συμπέρασμα, μπορούμε εμπειρικά να ακολουθήσουμε την εξής διαδικασία:

1. Εντοπίζουμε τη θέση του αποσπάσματος θεωρώντας ότι συνιστά το συμπέρασμα του συλλογισμού.

2. Εξετάζουμε αν το συμπέρασμα του συλλογισμού προκύπτει παραγωγικά ή υποστηρίζεται επαγωγικά (εξετάζουμε γι' αυτό τη σχέση των προκειμένων, δηλ. του μεγαλύτερου μέρους της παραγράφου με το συμπέρασμα).

3. Αν θεωρούμε ότι το συμπέρασμα προκύπτει παραγωγικά, τότε διαμορφώνουμε, σύμφωνα με το πνεύμα του κειμένου, την **πρώτη-μείζονα προκειμένη** φροντίζοντας να εμπεριέχει το κατηγορήμα του συμπεράσματος, και ανάλογα τη **δεύτερη-ελάσσονα προκειμένη** φροντίζοντας να εμπεριέχει το υποκείμενα του συμπεράσματος.

Οι προκειμένες μας θα έχουν έναν κοινό όρο (το μεσαίο όρο), ο οποίος δε θα περιέχεται στο συμπέρασμα). (Βλ. από βιβλίο «Έκφραση – έκθεση Γενικής Παιδείας Γ' Λυκείου, Επιμέλεια: Χαρά Ανδρονίδη» το κεφ. 1 «Τρόποι Πειθούς»)

Αν θεωρούμε ότι το συμπέρασμα υποστηρίζεται επαγωγικά τότε απομονώνουμε μέσα στην παράγραφο μεμονωμένες περιπτώσεις που υπάγονται στην κατηγορία που δηλώνει το υποκείμενο του συμπεράσματος και προσδιορίζονται περαιτέρω βάσει μίας άλλης γενικής κατηγορίας την οποία δηλώνει το κατηγορήμα του συμπεράσματος.

Μοντέλο απάντησης για παραγωγικό και επαγωγικό συλλογισμό:

Ο συλλογισμός που διατρέχει το επιχείρημα το οποίο παρουσιάζεται στη συγκεκριμένη παράγραφο,

1^{ον} είναι παραγωγικός, γιατί :

(α) ξεκινά από τη γενική κι αφηρημένη θέση, ότι «...» (αναδιατύπωση τοποθέτησης του κειμένου). Καταλήγει, μάλιστα, στο ειδικό και συγκεκριμένο συμπέρασμα ότι «...» (διατύπωση συμπεράσματος),

(β) το συμπέρασμα απορρέει από τις προκειμένες, οι οποίες μας υποχρεώνουν να το δεχτούμε και είναι βέβαιο. Δηλαδή, αν δεχτούμε τις προκειμένες ότι «...» και ότι «...», τότε υποχρεούμαστε να αποδεχτούμε και το συμπέρασμα ότι «...».

2ον είναι ορθός γιατί :

(α) είναι έγκυρος γιατί υπάρχει σχέση λογικής αναγκαιότητας ανάμεσα τις προκειμένες και στο συμπέρασμα. Τηρούνται δηλαδή όλες οι μορφικές απαιτήσεις για να κριθεί έγκυρος.

Επίσης,

(β) είναι αληθής, δεδομένου ότι τόσο οι προκειμένες, όσο και το συμπέρασμα,

52. «Να εντοπίσετε και να καταγράψετε τον συλλογισμό που περιέχεται στη... παράγραφο».

53. «Να αξιολογήσετε τον συλλογισμό που διατρέχει τη... παράγραφο».

ανταποκρίνομαι στην πραγματικότητα.

3ον σε ο, τι αφορά στην αποδεικτική ισχύ του επιχειρήματος:

αυτή είναι μεγάλη, διότι στηρίζεται σε σχετικά κοινά αποδεκτές αλήθειες: «...»

«Ο συλλογισμός που διατρέχει το επιχείρημα το οποίο παρουσιάζεται στη συγκεκριμένη παράγραφο,

1ον είναι επαγωγικός, γιατί :

(α) Ξεκινά από ειδικές και συγκεκριμένες θέσεις ότι «...» και ότι «...» και καταλήγει σε ένα γενικό και αφηρημένο συμπέρασμα, το οποίο γίνεται αποδεκτό ως πιθανό, ότι «...» (αναδιατύπωση τοποθέτησης του κειμένου).

(β) το συμπέρασμα ότι «...» εκτείνεται πέρα από τις προκείμενες, οι οποίες το στηρίζουν, οπότε το συμπέρασμα είναι απλώς πιθανό(ατελής επαγωγή). Δηλαδή, αν δεχτούμε τις προκείμενες ότι «...» και ότι «...», τότε μπορούμε να πιθανολογήσουμε πως ισχύει το συμπέρασμα ότι «...».

Η' το συμπέρασμα ότι «...» προκύπτει στη συγκεκριμένη περίπτωση από **τέλεια επαγωγή**, καθώς η φράση «...» φανερώνει πως το σκεπτικό του συγγραφέα καλύπτει όλες τις περιπτώσεις που υπάγονται στην έννοια του /της «...» που περιέχεται στο συμπέρασμα.

2ον είναι ορθός, στην περίπτωση της τέλει επαγωγής, γιατί :

(α) είναι **έγκυρος** γιατί υπάρχει σχέση λογικής αναγκαιότητας ανάμεσα τις προκείμενες και στο συμπέρασμα. Τηρούνται, δηλαδή, όλες οι μορφικές απαιτήσεις για να κριθεί έγκυρος.

Επίσης,

(β) είναι **αληθής**, δεδομένου ότι τόσο οι προκείμενες, όσο και το συμπέρασμα, ανταποκρίνομαι στην πραγματικότητα.

3^{ον} σε ό,τι αφορά στην αποδεικτική ισχύ τον επιχειρήματος: αυτή είναι μεγάλη, διότι:

➤ αν ο επαγωγικός συλλογισμό ανήκει στο είδος της γενίκευσης:

Η **γενίκευση** που επιχειρείται κατά την αναγωγή από τις ειδικές περιπτώσεις των προκειμένων στο γενικό συμπέρασμα είναι **ασφαλής και επιτρεπτή**, καθώς τεκμηριώνεται από επαρκή στοιχεία [ή αντίθετα **είναι επισφαλής και βεβιασμένη** καθώς τα στοιχεία που παρατίθενται είναι ανεπαρκή]

➤ αν ο επαγωγικός συλλογισμός ανήκει στο είδος του αιτίου αποτελέσματος

Υφίσταται όντως **αιτιώδης σχέση** ανάμεσα στα δεδομένα των προκειμένων και το συμπέρασμα, καθώς συνδέονται όντως **λογικά** (ως αίτιο-αποτέλεσμα) και όχι χρονολογικά (τι προηγήθηκε και τι ακολούθησε).

Η αιτιώδης σχέση είναι ισχυρή καθώς, η αιτία που περιγράφεται στις προκείμενες είναι **συγχρόνως αναγκαία**, δηλαδή το αποτέλεσμα δεν μπορεί να προκύψει χωρίς αυτή και **επαρκής**, δηλαδή αρκεί αυτή μόνο για να προκύψει το αποτέλεσμα ότι «...» [Αντίθετα αν η αιτία είναι αναγκαία αλλά όχι επαρκής, ή

επαρκής αλλά όχι αναγκαία, τότε ο συλλογισμός μας είναι αδύναμος λογικά]
Δεν προβάλλεται ως μία και μοναδική από τις πολλές αιτίες που οδηγούν στο αποτέλεσμα- συμπέρασμα.

➤ αν ο επαγωγικός συλλογισμό ανήκει στο είδος της **αναλογίας** είναι συνήθως πιθανολογικού χαρακτήρα. Ωστόσο:

ημεταφορική αναλογία μπορεί να έχει ίση αποδεικτική ισχύ μ' ένα λογικό επιχείρημα, εφόσον υπάρχουν αρκετές ομοιότητες και

ηκυριολεκτική αναλογία καταδεικνύει τις ομοιότητες ανάμεσα στα συγκρινόμενα αντικείμενα με στοιχεία επαρκή και εύστοχα επιλεγμένα, ώστε να είναι σχετικά με το θέμα!»

Αξιολογούμε ότι ένα επιχείρημα είναι **ορθό**, δηλαδή είναι **απόδειξη**, αν:

α) είναι **έγκυρο** και β) είναι **αληθές**

Για την **εγκυρότητα**: εξετάζουμε τη σχέση των δύο (κατά κανόνα) προκειμένων με το συμπέρασμα. Αφορά τη **μορφή** του επιχειρήματος.

Γιατη**ναλήθεια**: εξετάζουμε χωριστά κάθε προκειμένη και το συμπέρασμα.

Αφορά το **περιεχόμενο** του επιχειρήματος.

Με άλλα λόγια **ορθός** είναι ένας συλλογισμός όταν οι προκειμένες του είναι **αληθείς** και το συμπέρασμά του **απορρέει** από αυτές με **λογική αναγκαιότητα**.

Αν είναι **άκυρο** ή αν είναι κατά τα φαινόμενα έγκυρο, αλλά οδηγεί σε **αναληθές/ ψευδές** συμπέρασμα, είναι **παραλογισμός**

Αν ο παραλογισμός είναι σκόπιμος, τότε ονομάζεται **σόφισμα**.

Βέβαια αν οι αληθείς προκειμένες είναι γενικά αποδεκτές αλήθειες η αποδεικτική ισχύς του επιχειρήματος είναι μεγάλη, ενώ αντιθέτως όταν οι προκειμένες είναι απλώς προσωπικές απόψεις η αποδεικτική ισχύς του επιχειρήματος είναι αμφιλεγόμενη και περιορισμένη.

Όσον αφορά στους **επαγωγικούς συλλογισμούς** βέβαιο συμπέρασμα προκύπτει μόνο από την **τέλεια επαγωγή**, ενώ από **ατελή επαγωγή** έχουμε συμπέρασμα πιθανολογικού χαρακτήρα.

Η απάντηση έχει **δύο άξονες**: χαρακτηρισμός με **βάση τη συλλογιστική πορεία**, δηλαδή: **παραγωγικός** (από το γενικό προς το ειδικό), **επαγωγικός** (από το ειδικό προς το γενικό) ή **αναλογικός** (από το ειδικό προς το ειδικό) και χαρακτηρισμός με **κριτήριο το είδος των προτάσεων του συλλογισμού**, δηλαδή: **κατηγορικός**, **υποθετικός** ή **διαζευκτικός**.

Σημείωση: Αν είναι ορθός ή όχι ο συλλογισμός έχει να κάνει με την αξιολόγηση του και όχι με το χαρακτηρισμό του. Ωστόσο, δεν θα ήταν λάθος, ακόμη κι αν ζητηθεί μόνο ο χαρακτηρισμός του, ο μαθητής να προβεί και στην αξιολόγηση του.

54. «Να αξιολογήσετε τα επιχειρήματα του κειμένου / της.... παραγράφου».

55. «Να χαρακτηρίσετε τον συλλογισμό».

56. «Αποτελεί παραλογισμό ο «χ» συλλογισμός;»

Ναι, αν δείχνει έγκυρος αλλά δεν είναι αληθής. Π.χ.

- Όσοι δεν εργάζονται είναι φυγόπονοι
- Ο Δημήτρης δεν εργάζεται
- Άρα, ο Δημήτρης είναι φυγόπονος

Βλέπουμε ότι διαθέτει εγκυρότητα αλλά δεν είναι αληθής αφού η πρώτη προκειμένη δεν ισχύει, δεν είναι αληθής, καθώς υπάρχουν άνθρωποι που δεν εργάζονται γιατί δεν βρίσκουν εργασία.

57. «Αποτελεί σόφισμα ο «χ» συλλογισμός;»

Πρέπει να εξετάσουμε μέσα από το κείμενο τη **διάθεση -πρόθεση αυτού που διατυπώνει το συλλογισμό**. Αν υπάρχει πρόθεση εξαπάτησης, τότε μόνο χαρακτηρίζουμε τον παραλογισμό «σόφισμα».

58. «Τι είδος κείμενο είναι αυτό που σας δόθηκε;»

Το πιο πιθανό είναι το κείμενο να ανήκει σε ένα από τα παρακάτω είδη: Δοκίμιο, άρθρο, επιφυλλίδα, καθώς σε αυτά αναφέρεται εκτενώς το σχολικό βιβλίο. Ωστόσο, επειδή η επιφυλλίδα δύσκολα μπορεί να διακριθεί από τα άλλα δύο (κάτι που βεβαιώνει και το σχολικό εγχειρίδιο), το άρθρο και το δοκίμιο συγκεντρώνουν τις περισσότερες πιθανότητες.

Το άρθρο συγχέεται με το δοκίμιο μόνο όταν το τελευταίο είναι αποδεικτικό - πειθούς. Στην περίπτωση αυτή προσέχουμε αν το κείμενο είναι σύντομο, αν έχει προσωπικό τόνο και, κυρίως, αν στέκεται στην επικαιρότητα. Τα στοιχεία αυτά διακρίνουν το άρθρο από το δοκίμιο πειθούς.

59. «Πόσα είδη δοκιμών έχουμε;»

Έχουμε δύο είδη δοκιμών: το αποδεικτικό ή δοκίμιο πειθούς και το στοχαστικό ή δοκίμιο στοχασμού.

60. «Ποια είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αποδεικτικού ή δοκιμίου πειθούς;»

- α) Η οπτική του γωνία είναι αντικειμενική.
- β) Ο σκοπός του είναι να ενημερώσει, να αποδείξει μια θέση και να πείσει.
- γ) Έχει συγκεκριμένο θέμα.
- δ) Έχει λογική δομή.
- ε) Χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς κυρίως την επίκληση στη λογική.
- στ) Η χρήση της γλώσσας είναι κυριολεκτική/ αναφορική.
- ζ) Απουσιάζει ο προσωπικός τόνος (α' πρόσωπο).

61. «Ποια είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του στοχαστικού δοκιμίου ή δοκιμίου στοχασμού;»

- α) Η οπτική του γωνία είναι υποκειμενική.
- β) Σκοπός: ο συγγραφέας επιδιώκει να καλλιεργήσει τον ελεύθερο στοχασμό, βάσει των εμπειριών, των βιωμάτων και της φαντασίας του, να τέρψει, να ψυχαγωγήσει.
- γ) Δεν έχει πάντοτε συγκεκριμένο θέμα.
- δ) Έχει χαλαρή, συνειρμική δομή.
- ε) Χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς κυρίως την επίκληση στο συναίσθημα.
- στ) Η χρήση της γλώσσας είναι κυρίως μεταφορική.
- ζ) Κυριαρχεί ο προσωπικός τόνος (α' πρόσωπο).

62. «Να διακρίνετε το είδος του δοκιμίου που ακολουθεί και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας».

Η
«Το δοκίμιο που διαβάσατε προσεγγίζει τον επιστημονικό λόγο ή τη Λογοτεχνία; Είναι αποδεικτικό – πειθούς ή στοχασμού;»

Πρέπει προηγουμένως να γνωρίζουμε πόσα είδη χωρίζεται το δοκίμιο και ποια είναι τα βασικά γνωρίσματα κάθε είδους. Επειδή ενδέχεται σε κάποιο δοκίμιο, π.χ. το αποδεικτικό, να υπάρχει και κυριολεκτική και μεταφορική χρήση της γλώσσας ή να χρησιμοποιείται και η επίκληση στη λογική αλλά και η επίκληση στο συναίσθημα, καλό θα είναι να εξετάσουμε όλα τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και των δύο ειδών και, αν υπερισχύουν του αποδεικτικού, θα είναι αποδεικτικό, ενώ, αν υπερισχύουν του στοχαστικού, θα είναι στοχαστικό.

63. «Σχολιάστε την οργάνωση του δοκιμίου».

Εντοπίζουμε πρόλογο, κύριο μέρος και ενότητα του, επίλογο (βλ. απάντηση ερώτησης 16) και ανιχνεύουμε, αν η οργάνωση είναι ελεύθερη, συνειρμική, χαλαρή ή λογική και αυστηρή.

64. «Το δοκίμιο έχει ένα αφηγηματικό τμήμα και ένα στοχαστικό. Ξεχωρίστε τα τμήματα και δείξτε πώς γίνεται η μετάβαση από το ένα στο άλλο».

Αφηγηματικό είναι το τμήμα όπου ο δοκιμιογράφος περιγράφει, διηγείται, εξιστορεί.

Στοχαστικό είναι αυτό στο οποίο καταθέτει τις σκέψεις, τους προβληματισμούς, τα σχόλια και τις παρατηρήσεις του.

Η **μετάβαση** γίνεται συνήθως με διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις.

65. «Το δοκίμιο που διαβάσατε προσεγγίζει τον επιστημονικό λόγο ή τη Λογοτεχνία; Είναι αποδεικτικό - πειθούς ή στοχασμού;»

Εξετάζουμε:

- τη γλώσσα
- το ύφος και τον τόνο
- το σκοπό
- τη δομή
- τη διάρθρωση των ιδεών
- την οπτική – προσέγγιση του θέματος

66. «Ποιος είναι ο κυρίαρχος τόνος του δοκιμίου;»

Είναι ανάλογος του ύφους (βλ. απάντηση ερώτησης 40).

67. «Να ανιχνεύσετε στοιχεία εξομολογητικού (ή προσωπικού) τόνου στο δοκίμιο».

Τέτοια στοιχεία είναι συνήθως η συγκινησιακή χρήση της γλώσσας, το φυσικό και ανεπιτήδευτο ύφος, το α' πρόσωπο, η διάθεση αυτοκριτικής, η κατάθεση προσωπικών σκέψεων και συναισθημάτων, η χαλαρή διάρθρωση των ιδεών...

68. «Πιστεύετε ότι το δοκίμιο που διαβάσατε έχει διδακτικό χαρακτήρα – τόνο ή τη μορφή άμεσης διδαχής που συναντούμε σε καθαρά διδακτικά είδη λόγου;»

Το δοκίμιο χαρακτηρίζεται από αντι-διδακτισμό. Άρα, δεν έχει τη μορφή άμεσης διδαχής. Έχει όμως έμμεσα ένα διδακτικό τόνο με την έννοια ότι μας ενημερώνει, οξύνει την ευαισθησία μας και βαθαίνει τον προβληματισμό μας. Σημεία στα οποία αξίζει να αναφερθούμε ιδιαίτερα είναι αυτά όπου ο δοκιμιογράφος εξάγει συμπεράσματα ή προτείνει τρόπους αντιμετώπισης μιας αρνητικής κατάστασης.

69. «Να χαρακτηρίσετε το κειμενικό /γραμματειακό είδος στο οποίο ανήκει το

Αυτό μπορεί να είναι:

α. αποδεικτικό δοκίμιο (λογική οργάνωση-νοηματική αλληλουχία, συνοχή, συνεκτικότητα, επίκληση στη λογική (κυρίως), ύφος σοβαρό, συγκεκριμένο θέμα,

κείμενο που σας δόθηκε.».

καθορισμένη θέση από την αρχή, κατευθυντήρια ιδέα, οπτική γωνία- σκοπιά αντικειμενική, αναφορική/κυριολεκτική λειτουργία της γλώσσας, σκοπός να πληροφορήσει, να μορφώσει, να εκλαϊκεύσει, να διδάξει έμμεσα, να προβληματίσει, να αποδείξει μια θέση).

β. στοχαστικό δοκίμιο [συνειρμική σύνδεση των ιδεών, επίκληση στο συναίσθημα (κυρίως), ποιητική/μεταφορική/ συγκινησιακή/συνυποδηλωτική χρήση της γλώσσας, ύφος έκδηλα προσωπικό, οικείο, ζωνρό, λογοτεχνικό, εξομολογητικό ή και απολογητικό, σκοπός= περισσότερο ο συγγραφέας επιδιώκει να καλλιεργήσει τον ελεύθερο στοχασμό βάσει των εμπειριών, των βιωμάτων και της φαντασίας του και να προσφέρει αισθητική συγκίνηση και τέρψη στον αναγνώστη, οπτική γωνία/ σκοπιά= υποκειμενική].

γ. άρθρο (επικαιρικός, πληροφοριακός χαρακτήρας, σχολιασμός, αναφορική χρήση της γλώσσας, τίτλος, ποικιλία θεματολογίας).

δ. επιφυλλίδα (είδος άρθρου- ο συντάκτης αφορμάται από κάτι επίκαιρο για να αναγάγει σε κάτι γενικότερο, αναφορική χρήση της γλώσσας, τίτλος).

ε. επιστολή [δεξιά και επάνω υπάρχει ο χρόνος αποστολής της π.χ. 10-1-2014, οικείο ή επίσημο ύφος, προσφώνηση, αποφώνηση, γραμματικό πρόσωπο β' πληθυντικό ή β' ενικό (εάν απευθυνόμαστε σε φιλικό πρόσωπο), αναφορική λειτουργία της γλώσσας (στην επίσημη επιστολή), μεικτή γλώσσα, δηλαδή αναφορική και (στη φιλική επιστολή) συγκινησιακή, ύφος σοβαρό, όταν η επιστολή είναι επίσημη, και οικείο, όταν είναι φιλική].

στ. εισήγηση –ομιλία [προσφώνηση και αποφώνηση, στον πρόλογο αναφέρεται η αφορμή, το θέμα και ο σκοπός της ομιλίας και στη συνέχεια αναπτύσσεται η κύρια ιδέα. Το α' ενικό πρόσωπο (σπανιότερα όμως και όταν ο ομιλητής επιθυμεί να δηλώσει την προσωπική του θέση), το α' πληθυντικό (όταν επιθυμεί ο ομιλητής να ταυτιστεί με το ακροατήριο) και το β' πληθυντικό πρόσωπο (αποστροφή προς το ακροατήριο) είναι συνήθως τα κατάλληλα γραμματικά πρόσωπα].

ζ. μελέτη, πραγματεία, διατριβή, μονογραφία (επιστημονικά, εξειδικευμένα κείμενα)

η. ημερολόγιο (χώρος,χρόνος, καταγραφή προσωπικών συναισθημάτων και απόψεων).

70. «Ποιος είναι ο σκοπός του συγγραφέα του κειμένου;»

- ✓ Μεταδίδει πληροφορίες, εκθέτει τις απόψεις του, υποστηρίζει, αναλύει, ερμηνεύει, επιχειρεί να πείσει (λ.χ. στο αποδεικτικό δοκίμιο).
- ✓ Επιχειρεί να τέρψει, να διασκεδάσει, να σχολιάσει, να εξομολογηθεί (λ.χ. στο στοχαστικό δοκίμιο).